

Raspad poretka: Sukobi, resursi i borba za uticaj u svetu bez centra

Mart 2025.

Autor: Centar za strateške prognoze

I. Uvod: Svet bez središta

Početak 2025. godine potvrđuje nam da svet više nije multipolaran, pa čak ni unipolaran – već polifragmentisan. Nakon decenije tranzicije u kojoj su se zapadni i nezapadni centri moći preplitali, geopolitičke strukture na globalnom nivou ulaze u fazu „post-pokretačnog stanja“, u kojem se institucionalne, bezbednosne i ekonomske ravnoteže urušavaju brže nego što je moguće uspostaviti nove.

Aktuelni sukobi u [Ukrajini](#), [Gazi](#), [Sudanu](#), [DR Kongo](#) i [široj oblasti Sahela](#) nisu izolovani fenomeni, već jasne manifestacije globalne anarhije sa više regionalnih epicentara, gde se lokalni interesi povezuju i uvezuju sa transnacionalnim i tehnološkim akterima. Paralelno sa navedenim, nove ose saradnje – [Moskva-Peking-Teheran](#), ali i [Turska-Katar-Pakistan](#), kao i [rastući autonomizam država Globalnog juga](#) – kreiraju novu konfiguraciju sveta bez stabilnog centra.

II. Geopolitička erozija i povratak sile

[Dominacija Sjedinjenih Američkih Država](#) od okončanja Hladnog rata do danas bila je zasnovana na monopolu nad tehnologijom, kontrolom nad morskim putevima i legitimitetom liberalnog poretka. Danas, sva tri oslonca su potkopana.

1. **Tehnologija** je postala najočigledniji instrument decentralizacije. Veštačka inteligencija, a u biti dronovi i sajber alati (posebno iz spektra mašinskog učenja i generativne veštačke inteligencije) omogućili su srednjim i manjim državama, ali i [nedržavnim akterima](#), da generišu znatne [ofanzive kapacitete](#), koji su nekada davno bili striktno rezervisani za supersile.
2. **Energetikom** više ne dominira samo jedan „blok“. Naime, [prelazak na zelene izvore i potenciranje ekološke osvešćenosti otvorilo je nove frontove borbi za metale i retke elemente](#), u kojima naročito Afrika, Južna Amerika i Centralna Azija postaju vrsne arene geoekonomskog nadmetanja.
3. **Legitimitet Zapada** nagrizen je unutarpolitičkom krizom demokratija, rastućim populizmom i pojavom „paralelnih vrednosnih sistema“ koje promovišu Kina i Rusija, pozivajući se na principe suvereniteta i civilizacijske raznolikosti.

Rezultat svega navedenog jeste [povratak nasilja kao vrsnog alata diplomatije](#). Navedeno izvodimo iz činjenice da se sukobi više ne vode isključivo zarad zaposedanja određene teritorije, već radi postizanja kontrole nad tokovima podataka, energetske koridorima i infrastrukturnim čvorištima. Balkan, Crno more, Sahel i Indo-Pacifik postaju spojnice nove geopolitičke nestabilnosti.

U takvom kontekstu, globalni sistem ulazi u fazu redefinisavanja moći, gde se klasične vojne strategije stapaju sa informacijskim i ekonomskim ratovanjem. Granice između rata i mira postaju sve tanje, a dominantna valuta moći više nije teritorija, već sposobnost upravljanja percepcijom, resursima i tehnologijom. Države koje uspeju da objedine te tri dimenzije – digitalnu, energetske i psihološku – biće novi arhitekti međunarodnog poretka. Time se svet sve više udaljava od unipolarne realnosti i ulazi u eru fluidne multipolarnosti, u kojoj stabilnost postaje tek privremena kategorija.

III. Resursi kao strategijska valuta

U uslovima urušavanja tržišnih i institucionalnih mehanizama, resursi postaju najznačajnija valuta političkog uticaja. Dok je tokom 20. veka nafta predstavljala meru moći, u 21. veku, tu ulogu preuzima kombinacija vode, litijuma, podataka i energetske mreže.

- **Afrika** postepeno postaje ključni prostor globalne konkurencije: naslednici ruske privatne vojne kompanije [Wagner](#), takozvani „**Afrički korpus**“, zatim [turski infrastrukturni konzorcijumi](#) i [kineski investitori](#) ukrštaju se u trci za kontrolu nad rudnim resursima, uz prećutno odobravanje lokalnih vlada, koje nastoje da prežive, u zamci dugova i pobuna.
- **Bliski istok** i dalje ostaje [poluga energetske pritiska](#) – sada sve više, usled postojanja kontrole nad tokovima LNG i lanaca snabdevanja, a sve manje kroz klasičnu trgovinu naftom.
- **Latinska Amerika** postaje „**novi front**“ zelene tranzicije, gde se države poput [Bolivije](#) i [Čilea](#) suočavaju sa pritiskom da svoje resurse usklade sa evropskim standardima, dok im Kina nudi finansijsku fleksibilnost.

U ovakvoj konstelaciji, resursna moć postaje svojevrsan geopolitički ekvivalent nuklearnog odvracanja. Jer, ko kontroliše resurse – taj diktira i tempo pregovora.

IV. Svet bez centra: politička dezintegracija i novi subjekti moći

Postepeni gubitak sposobnosti država da održavaju institucionalni monopol nad bezbednošću stvara dubok proces redistribucije moći u savremenom međunarodnom sistemu. Taj proces ne vodi samo ka slabljenju tradicionalnih državnih institucija, već i ka formiranju složene mreže novih aktera koji preuzimaju delove nekada isključivo državnih funkcija.

Pored klasičnih multinacionalnih korporacija i privatnih vojnih kompanija koje su već dugo prisutne u sferi bezbednosti i kontrole resursa, na scenu sve snažnije stupaju i [tehnološki konzorcijumi](#) koji upravljaju kritičnom infrastrukturom, poput globalnih oblaka podataka, internet mreža i energetske sistema. Njihov uticaj nije više ograničen na ekonomsku sferu, već se širi i na [bezbednosnu](#), jer posedovanje i upravljanje informacionim tokovima postaje novo sredstvo moći.

Istovremeno, transnacionalne mreže uticaja – od medijskih konglomerata i nevladinih organizacija, do verskih i ideoloških struktura – oblikuju percepcije, narative i političke odluke preko granica država, često delujući efikasnije od tradicionalne diplomatije. Na mikro-nivou, u prostorima gde je formalna vlast oslabljena ili potpuno urušena, lokalne milicije, plemenske zajednice i paramilitarne grupe preuzimaju ulogu garanta bezbednosti, pravde i ekonomskog opstanka. Time se stvara mozaik paralelnih centara moći, u kojem se suverenitet više ne meri isključivo teritorijalnom kontrolom, već sposobnošću da se upravlja informacijama, resursima i lojalnošću zajednice.

Takvi akteri vrlo često postaju zamena za državu, posebno u regionima kao što su Sahel, DR Kongo, [sever Mjanmara](#), ili pak jugoistočni deo Ukrajine. Umesto jedinstvenog sistema, svet sve više podseća na arhipelag autonomnih zona moći, povezanih trgovinom, ali razdvojenih interesima.

V. Balkan u globalnoj nestabilnosti

Iako geografski i geopolitički neretko percipiran kao marginalan, Balkan se ponovo nalazi na raskršću globalnih vektora moći. Turske i kineske investicije u infrastrukturne projekte u zemlji, rastući uticaj Rusije u sferi bezbednosti i ponovno interesovanje Zapada, a naročito Sjedinjenih Američkih Država za političko-bezbednosnu stabilnost regiona čine naše podneblje podesnom laboratorijom za testiranje razvijanja različitih scenarija i širih procesa:

- [energetska zavisnost](#) postaje svojevrsan instrument političkog pritiska;
- [medijska sfera](#) se koristi kao poligon za testiranje novih modela digitalne propagande;
- [migracije](#) postaje sredstvo kontrole i ucene u odnosima sa Evropskom unijom.

Najveći izazov za region nije izbor geopolitičkog pokrovitelja, već očuvanje funkcionalnih institucija u uslovima globalne destabilizacije.

VI. Zaključak: Epoha fragmentacije

Svet kojem svedočimo ove 2025. godine nije skliznuo u kaos usled nedostatka moći, već zbog viška aktera koj moć dele bez postojanja jasnog konsenzusa oko pravila igre. Umesto novog poretka, dobili smo globalni sistem odloženih sukoba: ekonomski, informacioni i energetske ratovi se preklapaju, onemogućavajući nam da percipiramo buduću arhitekturu stabilnosti na globalnom nivou.

U tom kontekstu, glavni zadatak međunarodnih organizacija i istraživačkih centara nije više definisanje „novog poretka“, već razumevanje na koji način funkcioniše svet bez centra – gde je svako lokalno žarište deo globalne epidemije nestabilnosti, a politika sve više postaje upravljanje haosom, a ne njegovo sprečavanje.